

Interessanter is een ander terugkerend thema, dat van het geweld in de koloniale samenleving. Sinds de inaugurele rede van Henk Schulte Nordholt *Een staat van geweld* (2000) is er sprake van een duidelijke these over de Indische/Indonesische staat als een gewelddadige. Dat de VOC haar meer dan krachtige kanten kende, maakt Blussé nog eens duidelijk aan de hand van het optreden van Leidse alumni, alias jonge ambtenaren uit de eerste VOC-jaren. Maar over die periode sprak Schulte Nordholt niet; wel over de gewelddadige schietpartij tijdens de Tjiomas-affaire van 1886, een bestuurlijk conflict inclusief opstand op een van de particuliere landerijen in West-Java. De coherente analyse van Van den Doel van dezelfde affaire mondt uit in zijn bestrijding van de geweldstheze. De geest van het gouvernement was complexer en zeker ook beïnvloed door Multatuliaanse zorg voor de bevolking.

Dat ontkracht de these van het geweld in de koloniale samenleving echter niet. Zoals blijkt uit Van den Doels artikel, konden zorg en gewelddadigheid zelfs in één en dezelfde assistent-resident samengaan. Diens belofte van 'een fijn dineetje' 'voor wie een van de hoofdopstandelingen zou neerschieten' versterkt de schietschijfstelling van Schulte Nordholt alleen maar. Uiteindelijk woog de handhaving van rust en orde altijd het zwaarst.

In 'Een moordgeschiedenis', vermoedelijk een blijvertje uit deze bundel, bevestigt Petra Groen de geweldstheze zonder daar naar te verwijzen. Haar analyse van de normen die rond 1900 voor het Nederlandse militaire optreden in de Indonesische archipel golden, leert dat Nederland met zijn theorie van koloniale oorlogsvoering internationaal voorop liep, maar dat de praktijk daarvan dramatisch kon afwijken. De Indische legercommandant prefereerde steevast de militaire noodzaak van geweld boven humaniteit. Het parlement sloot zich daarbij aan, want daarna zou het beschavingsoffensief, het heilige doel, kunnen beginnen; een bekend dilemma met een lange staat van dienst.

Een handzame bibliografie met Fasseurs historische en juridische publicaties gaat aan de artikelen vooraf. Wanneer je zo bruusk vertrekt als hij deed, is er amper tijd voor het maken van een boek, laat staan voor het register daarbij. Dat is een (beperkt) manco bij een aardige en veelzijdige bundel.

Elsbeth Locher-Scholten

J. M. Jeep, ed., *Medieval Germany. An encyclopedia* (New York, Londen: Garland publishing, 2001, xxxvii + 928 blz., ISBN 0 8240 7644 3).

De totstandkoming van dit fraai uitgegeven, royaal geïllustreerde werk verliep niet op rolletjes. In zijn inleiding legt John Jeep (Miami University) uit dat in 1986 Edward Haymes (Cleveland State University) werd aangezocht om als hoofdredacteur ervan op te treden. Deze zette het werk op, zocht een aantal medewerkers aan en droeg zijn taak toen over aan mevrouw Stephanie Cain Van D'Elden (University of Minesota), die deze vervolgens aan Jeep doorgaf. De encyclopedie welke 647 lemmata bevat moest volgens de introductie een inleiding vormen omtrent de maatschappij en cultuur van Duits- en Nederlandssprekend Europa van omstreeks 500 tot 1500 en gegevens bevatten over belangrijke personen, plaatsen, steden, historische gebeurtenissen, artistieke en technologische prestaties, intellectuele ontwikkelingen en het dagelijks leven. Voor de Nederlandse onderwerpen werd al in het begin prof. G. H. M. Claassens (Leuven) aange trokken als mede-redacteur, drie Amerikaanse geleerden traden naast hem in dezelfde functie op. De redactie is er in geslaagd een groot aantal deskundige

medewerkers voor het werk te interesseren, waaronder vrij veel Nederlandse en, minder talrijk, Duitstalige. Bij zo'n brede opzet is het niet eenvoudig om tot een evenwichtig resultaat te komen. Dat alle hoofdredacteurs gespecialiseerd zijn in literatuurgeschiedenis is goed merkbaar en vooral op dat terrein zal het boek goede diensten kunnen bewijzen. Het schijnt echter dat niet alle medewerkers heel duidelijke instructies hebben gekregen omtrent hun taak en dat leidt tot merkwaardige discrepanties. Het heeft geen zin daarvan lijsten op te stellen, maar wie ziet dat onder het lemma Utrecht de geschiedenis van Sticht en stad wordt behandeld, doch onder Munster alleen de stad aan bod komt, en het lemma Mainz praktisch uitsluitend kerken betreft, krijgt de indruk dat de redactie de teugels niet strak genoeg heeft weten te houden. En waarom lezen we in het artikel over Maagdenburg wèl, in dat over Soest helemaal niet dat zijn stadrecht van veel invloed is geweest op de stadrechten van door Duitse kolonisten gevestigde steden? Over Eike van Repgow en zijn *Sachsenspiegel* schrijven twee auteurs (195 vlg., 442). Waarom wel een lemma 'Lahn River' en niets over de Rijn? In het stuk over 'Town planning and urbanism' komt niet één stad uit de Lage Landen voor. De Nederlanden zijn wel ruim bedeed wanneer het literatuur betreft. Daar vinden we bijvoorbeeld naast 'Drama' (6 kolommen) nog 'Drama, Dutch' (4 kolommen). Dit zijn zo maar voorbeelden. Het maakt het zoeken in deze encyclopedie tot een wat ongewisse bezigheid. Dat is jammer, want aan het geheel is ongetwijfeld veel zorg besteed. Het werk is afgestemd op Engelstalige gebruikers, maar biedt ook anderen veel nuttige kennis.

Johanna Kossmann-Putto

J. C. H. Blom, E. Lamberts, ed., *Geschiedenis van de Nederlanden* (Herziene druk; Baarn: HBUitgevers, 2001, xii + 420 blz., ISBN 90 5574 291 0 (gebonden), ISBN 90 5574 236 8 (paperback)).

Ten onrechte heeft de *BMGN* geen bespreking gewijd aan de eerste druk van deze eendelige *Geschiedenis van de Nederlanden*, Noord en Zuid, oorspronkelijk verschenen in 1994 (maar naar dat jaartal moet de lezer raden). Deze tweede druk, hier en daar blijkbaar licht gecorrigeerd, biedt een evenwichtig en betrouwbaar overzicht in klassieke trant van de gezamenlijke, later de gescheiden gang door de geschiedenis van de Noordelijke en Zuidelijke gewesten, Luik en Luxemburg inclusief voor zover relevant. Af en toe wordt een loffelijke poging gedaan om buiten de grenzen van de Benelux te treden. Het boek is bedoeld voor studenten en andere niet-professioneel geïnteresseerden. Het heeft geen voetnoten, maar wel een doordachte literatuuropgave per hoofdstuk, die verdere uitdieping in diverse talen mogelijk maakt. Over hun — wat mij betreft nauwelijks discutabele — optie om Noord en Zuid gezamenlijk te behandelen doen de redacteurs opvallend voorzichtig. Men proeft angst voor een aanklacht wegens het misdrijf van Groot-Nederlandse gedachte. Vooral geen ideologie in zo'n geschiedenis, moeten de redacteurs hebben gedacht. Inderdaad komt de Groot-Nederlandse gedachte niet in het register voor, al is bijvoorbeeld P. Geyl toch weer braaf in de literatuurlijst opgenomen. De AGN en de NAGN vormen de formele legitimatie van de Noord/Zuid-optie van dit boek. Eigenlijk zijn het toch vooral de 'gemeenschappelijke kenmerken' en 'gelijksortige ontwikkelingen' die een gezamenlijke behandeling van heel de Benelux rechtvaardigen, 'al was het maar als opstap naar een transnationale, meer Europese geschiedenis.' (xi) Dat laatste is nu echter net iets anders. En de Europese eenwording blijft daarvoor toch nog teveel in het vage. Misschien iets voor een derde druk?